

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
24/00259-2

Saksbehandler:
Elin Saga Kjørholt

Dato:
28. august 2024

Barneombudets høringssvar - NOU 2024: 4 "Voldtekt - et uløst samfunnsproblem"

Barneombudet takker for utsatt frist på høringen. Voldtekt er et alvorlig samfunnsproblem med stort alvor for barn og unge, og vi er derfor glade for at vi får anledning til å sende inn vårt høringssvar.

Utvalget kommer med en rekke gode anbefalinger i sin utredning. Vi har valgt kun å kommentere på enkelte av utvalgets forslag. Når vi ikke kommenterer, innebærer ikke dette at vi er imot forslaget.

Barn under 18 år som berøres av voldtekt er mangfoldige. Det kan være små barn som utsettes for overgrep fra voksne, unge som utsetter yngre barn for overgrep eller unge som utsetter hverandre for overgrep. I tillegg foregår overgrep mot barn på ulike arenaer, hvor det digitale spiller en større og større rolle. Det er viktig at barneperspektivet ivaretas i regjeringens videre arbeid med Voldtektsutvalgets rapport, og at det også has i mente at mange utsettes for sitt første overgrep allerede som barn og dermed har høyere risiko for nye overgrep senere i livet.

Barneombudets høringssvar legger størst vekt på de sidene ved voldtekt vi erfarer er aller viktigst for barn; forebygging og oppfølging. Vi mener imidlertid også det er viktig at alle ledd i straffesakskjeden ivaretar barneperspektivet og arbeider i tråd med barnets beste.

Høringssvaret omhandler først to overordnede innspill om at myndighetene nå må handle, og at barn og unges medvirkning må sikres. Deretter kommenterer vi mer direkte på utvalgets forslag.

Omfanget av seksuelle krenkelser mot barn og unge er alarmerende og må føre til handling

Et overordnet budskap fra Barneombudet er at omfanget av seksuelle overgrep mot barn er alarmerende og at dette må føre til handling. Vi støtter utvalget i at det er nødvendig med en stor satsing på forebyggende tiltak.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Voldtekstutvalget viser hvordan overgrep og krenkelser har store konsekvenser både for den utsettes, for den utsattes familie og for samfunnet. Vold og overgrep er anerkjent som en av våre største folkehelseutfordringer, og er beregnet til å koste samfunnet 92 milliarder kroner. Mange utsettes for overgrep for første gang allerede i barndommen. I reelle tall dreier det seg om mange tusen barn.

Folkehelseinstituttet gir i Folkehelse rapporten en status for helsetilstanden i Norge. Rapporten oppsummerer nyere forskning om forekomsten av seksuelle overgrep.¹

I Ungdomsundersøkelsen om erfaring med vold og overgrep (NKVTS 2019) melder 28 prosent av jentene og 16 prosent guttene at de har opplevd seksuell krenkelse eller overgrep fra jevnaldrende.² Dette er svært alvorlige tall.

Tabell 2. Andelen som oppgir at de har opplevd seksuelle overgrep.

	Andel	Aldersgruppe spurt	Kilde
I oppveksten:			
Har opplevd seksuelle krenkelser eller overgrep fra jevnaldrende eller voksne	28 % jenter 7 % gutter	18-19-åringer	UngVold (Mossige & Stefansen, 2016)
Har opplevd seksuelle krenkelser eller overgrep fra jevnaldrende.	28 % jenter 16 % gutter	12-16-åringer	NKVTS (Hafstad & Augusti, 2019)
Har opplevd seksuelle overgrep i oppveksten fra voksne	8 % jenter 4 % gutter	12-16-åringer	NKVTS (Hafstad & Augusti, 2019)
Har opplevd voldtekt før fylte 18 år	9 % jenter 2 % gutter	18-19-åringer	UngVold/NOVA, 2015 (Mossige & Stefansen, 2016)
I løpet av livet:			
Har opplevd voldtekt i løpet av livet	9 % kvinner 1 % menn	Voksne	NKVTS (Thoresen & Hjemdal, 2014; NKVTS, 2018)
Seksuelle krenkelser	25 % kvinner, 9 % menn	Voksne	NKVTS (Thoresen & Hjemdal, 2014)

¹ Folkehelse rapporten - Helsetilstanden i Norge.

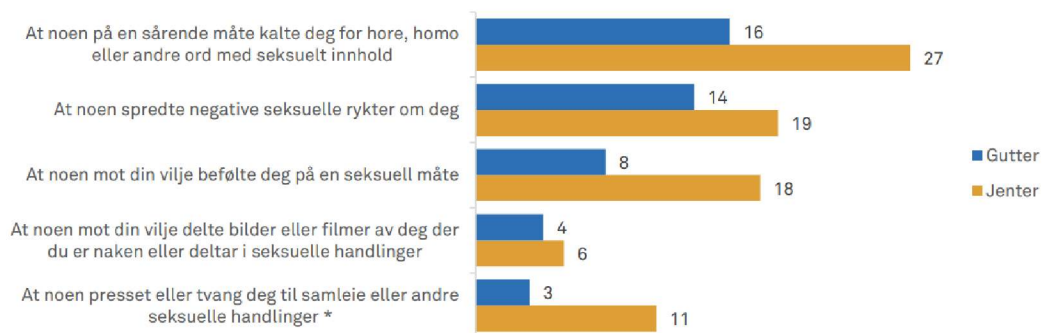
<https://www.fhi.no/he/folkehelse rapporten/skader/vold/?term=#seksuelle-overgrep-mot-barn-og-unge-forekomst>

² NKVTS, Hafstad og Augusti. UEVO-undersøkelsen (2019)

Ungdata 2024 nasjonale resultater³

De nye tallene fra Ungdataundersøkelsen 2024 bekrefter alvoret i situasjonen. Som eksempel melder 11 prosent av jenter i videregående skole at de det siste året har blitt presset eller tvunget til samleie eller andre seksuelle handlinger.

Prosentandel som har blitt utsatt for ulike former for seksuell trakassering i løpet av siste år.

[*]: spørsmål kun til elever på videregående. Resten gikk til elever på både ungdomstrinnet og videregående

Kunnskapen om omfanget og konsekvensene av vold og overgrep har ført til at myndighetene gjennom de siste årene har innført tiltak, men som de siste statistikkene viser kan det virke som om disse tiltakene ikke har klart å redusere forekomsten av overgrep mot barn.

Nyere forskning om vold og overgrep mot barn og unge⁴ viser at det har vært en markant økning i omfanget av grove seksuelle krenkelser fra 2015 til 2023, både blant jenter og gutter. Andelen jenter som har vært utsatt for minst én form for grov seksuell krenkelse har økt med 8 prosent, fra 18 til 26 prosent, mens andelen for gutter har doblet seg fra 3 til 6 prosent.

³ Oslo Met, NOVA, Ungdata 2024 Nasjonale resultater s. 52 flg.

⁴ Frøyland, L.R, Lid, S., Schwencke, E.O. & Stefansen, K. (2023). Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2023. NOVA Rapport 11/23.

Statistikken hentet fra hjemmesiden til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.⁵

Barneombudet er opptatt av at departementet i sitt videre arbeid sikrer at den kunnskapen vi nå har bidrar til reell handling og styrking av det forebyggende arbeidet.

Utviklingen av tiltak må involvere barn og unge

Barn og unge i dag lever på flere arenaer og deltar i samfunnet på andre måter enn for bare noen få år siden. De som har ansvar for utvikling av tiltak for å forebygge overgrep må sikre at denne utviklingen ivaretas i deres tiltak, og snakke med barn og unge om hva som vil fungere.

Barneombudet mener erfaringer og innspill fra barn og unge er viktig informasjon i arbeidet mot voldtekt. Vi har både gitt skriftlig innspill til utvalget, og har et møte med utvalgsleder og sekretariat om barn og unges medvirkning i utvalgets arbeid. Tross stor vilje, har det vært vanskelig for utvalget å få til et samarbeid eller innhenting av informasjon fra barn og unge. Utvalget viser selv til at de har benyttet eksisterende kunnskap, men etter Barneombudets syn er barn og unges erfaringer i liten grad synliggjort og vektlagt i utredningen. Vår erfaring er at manglende medvirkning ofte skyldes at oppdraget fra departementet; utvalgets mandat, tidsfrister og ressurser ikke gir rom for barns medvirkning.

Barneombudet vil igjen påpeke at forpliktelsen om at barn har rett til å bli hørt i alle saker som vedrører dem gjelder også i saker på systemnivå. For å treffe med tiltak er det helt sentralt å innhente synspunkter fra dem tiltakene skal omfatte.

⁵ <https://www.buudir.no/statistikk-og-analyse/vold-mot-barn/seksuelle-krenkelser>

Vi forventer at departementet vil sikre medvirkning fra barn og unge i oppfølgingen av arbeidet med Voldtekstutvalgets forlag. Dette er spesielt viktig i arbeidet med å styrke opplæringen av barn og unge slik at den blir relevant, og har det omfanget som er nødvendig.

DEL I - FOREBYGGING

Staten har plikt til å forebygge seksuelle overgrep mot barn

Plikten til å beskytte barn mot vold og overgrep omfatter en rekke plikter, hvor forebygging er én av dem. Dette er slått fast både i FNs barnekonvensjon, Istanbulkonvensjonen og Lanzarote konvensjonen. Den europeiske menneskerettsdomstolen har også uttalt seg om en slik forpliktelse. Forpliktelsene er nærmere gjennomgått i en rapport fra Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM).⁶

Seksualitetsundervisning er et viktig og billig forebyggingstiltak

Barneombudet er enig med Voldtekstutvalget i at det er behov for å styrke seksualitetsundervisningen i skolen og sikre at den reflekterer det samfunnet vi lever i.

Barneombudet har i mange år påpekt at opplæringen av barn og unge må bli bedre, og at det er nødvendig med tiltak i alle ledd fra barnehage til videregående skole. Styrket opplæring i kropp, grenser og seksualitet er etterspurt fra en rekke aktører, ikke minst barn og unge selv. Dette kommer frem i en rekke rapporter, for eksempel da Barneombudet i 2018 snakket med 200 ungdommer om seksuelle krenkelser som er oppsummert i rapporten «Alle kjenner noen som har opplevd det».⁷ Rapporten inneholder en rekke anbefalinger til skoler, direktorater, departement og til regjeringen. Anbefalingene er basert på det ungdommene fortalte og etterspurte.

Barn som Barneombudet har snakket med, og som selv har vært utsatt for vold eller overgrep, mener også at bedre opplæring av barn og unge er noe av det viktigste for å forebygge at barn blir utsatt.⁸

Seksualitetsundervisningen må styrkes og gjenspeile dagens virkelighet

Knyttet til seksualitetsundervisning anbefaler Barneombudet:

- Å styrke seksualundervisningen i samråd med barn og unge, inkludert å konkretisere kompetansemålene slik at de gjenspeiler barn og unges hverdag og erfaringer.

⁶ NIM, Barns rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt, 2022 <https://www.nhri.no/rapport/vold-og-overgrep/>

⁷ <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Alle-kjenner-noen-som-har-opplevd-det.pdf>

⁸ Barneombudet, «Hadde vi fått hjelp tidligere hadde alt vært annerledes» (2018) <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Hadde-vi-fatt-hjelp-tidligere-hadde-alt-vaert-annerledes.pdf>

Pornografi og grensesetting som tema bør inngå i en kvalitetssikret, helhetlig og alderstilpasset seksualitetsundervisning.

- Myndighetene bør iverksette tiltak for å begrense tilgangen til porno blant barn
- Plattformene må ta et mye større ansvar for å beskytte barn fra å bli eksponert for porno og forpliktes til å fjerne ulovlig innhold.

Barn og unge i Norge tilbringe mye tid på nett. Det er viktig at barn har tilgang på informasjon og mulighet til å delta og ytre seg på digitale flater. Samtidig er det behov for å beskytte barn og unge mot skadelig innhold. I dag er det liten kontroll med hva barn og unge får av inntrykk og informasjon via internett. Leverandørene av ulike tjenester har lite ansvar for hva som finnes på deres flater, og mye av ansvaret overlates til hver enkelt. Dette er en stor utfordring for barn og unge i dag.

Seksualundervisning som gjenspeiler dagens samfunn, er noe ungdom også ønsker seg. Dette har flere av høringsinstansene som har direkte kontakt med ungdom meldt inn. I vår rapport [«Alle kjenner noen som har opplevd det»](#), fortalte ungdom om lite og mangelfull seksualundervisning på skolen. De opplevde både innholdet og undervisningsmetodene som feil og at undervisningen kom altfor sent. Ungdommene mente at mer kunnskap må til for å forebygge seksuelle krenkelser, og at kunnskapsformidling om seksualitet og seksuelle krenkelser burde starte tidlig, gjerne allerede i barnehagen. Ungdommene ønsket seg også undervisning om å sette sine egne grenser, å kjenne igjen hvor grensene for andre går, og om regelverket.⁹

I Redd barnas rapport ["Et skada bilde av hva sex er – ungdoms perspektiver på porno"](#), forteller ungdom at de blir påvirket av pornoen de ser, og at det kan være en sammenheng mellom å se mye porno og å utsette jevnaldrende for seksuelle krenkelser. De opplevde at det er vanlig å se menn som dominerer og bruker makt og at de i liten grad så innhold som viste kjærlighet og følelser (s.16). Rapporten peker på at ungdom tror gutter blir mer dominerende av å se porno, og at porno påvirker gutters syn på jenter og seksuell adferd. Flere gutter mente at endel jenter liker å bli behandlet på samme måte som de har sett i porno. Beskrivelsene i rapporten viser at mye tyder på at avanserte og røffe former for sex blir normalisert i ungdomskulturen.

Ungdommenes erfaringer ble støttet av fagfolk; *«Alle som jobber i dette fagfeltet har visst at «det er en sammenheng mellom barn og unges bruk av pornografi og risiko for å begå overgrep. Men det er forsket lite på det».*

Ungdommene etterlyste tiltak for å begrense tilgangen til porno blant de yngste, og de ønsket informasjon og veiledning for å håndtere det de ser.¹⁰

⁹ Barneombudet, «Alle kjenner noen som har opplevd det – samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser» 2018 <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Alle-kjenner-noen-som-har-opplevd-det.pdf>

¹⁰ Redd Barna, «Et skada bilde av hvordan sex er – ungdoms perspektiver på porno» (2020) <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/rapport-et-skada-bilde-av-hvordan-sex-er-ungdoms-perspektiver-pay-porno.pdf/>

Det engelske Barneombudet beskriver også i en forskningsrapport at barn kan la seg påvirke via porno til å utføre seksuelle krenkelser overfor andre barn.¹¹

Barneombudet mener det er et alvorlig samfunnsproblem når ungdom forteller om massiv tilgang til porno, at det er vanlig å komme over porno ufrivillig, og at det er enkelt å finne aggressivt, voldelig og kvinnefiendtlig innhold på nett.¹² Vi mener at myndighetene nå må komme på banen med tiltak og utvikler teknologiske løsninger som begrenser at barn får tilgang til pornografi. Plattformene må også ta et mye større ansvar i å fjerne ulovlig innhold.

Når vi vet at barns eksponering for porno kan være skadelig og en potensiell pådriver for at de begår seksuelle krenkelser overfor andre barn, er det på høy tid at å iverksette tiltak som beskytter og styrker barn og unge i møte med pornografi på nett.

DEL II - OPPFØLGING

Barns rett til beskyttelse, støtte, helsehjelp og oppfølging

Barns rett til oppfølging og rehabilitering er fastsatt i FNs barnekonvensjon artikkel 39. I tillegg gir Lanzarote konvensjonen og Istanbulkonvensjonen en mer detaljert beskrivelse av statens plikt til å følge opp den utsatte.

Da Barneombudet i 2018 snakket med 54 barn som hadde opplevd vold eller seksuelle overgrep, var det aller mest alvorlige funnet at barna som hadde fortalt, ikke fikk den oppfølgingen de trengte. Dette påvirket livene deres i stor grad, førte til at mange ble dårligere og gjorde at de hadde utfordringer med å håndtere hverdagen sin. Mange familier opplevde et fragmentert og ukoordinert hjelpeapparat som gjorde livene deres vanskelig. Rapporten fra samtalene fikk tittelen «Hadde vi fått hjelp tidligere, hadde alt vært annerledes», et utsagn som beskrev det mange barn fortalte om.¹³

I Barnevoldsutvalgets rapport fra 2017 kom det frem at systemet hadde sviktet barn utsatt for vold og overgrep. Barna ble ikke trodd, eller de ble sendt fra instans til instans uten at noen tok et helhetlig ansvar.¹⁴

Selv om staten har satt i gang tiltak for bedre oppfølging, viser dessverre Voldtekstutvalgets rapport mye av det samme som tidligere. Ofrene opplever å ikke få den hjelpen de trenger. Det er behov for at barnet og familien har *ett* sted å henvende seg, der de får en kontaktperson som bistår og veileder dem rundt i hjelpeapparatet.

Seksuelle overgrep kan for mange medføre traumer som gjør at de som er utsatt trenger hjelp fra helseapparatet. Barneombudet vil derfor gjenta sin tidligere anbefaling om at helsetjenesten

¹¹ Children's Commissioner, «Evidence on pornography's influence on harmful sexual behavior among children» (2023) <https://assets.childrenscommissioner.gov.uk/wpuploads/2023/05/Evidence-on-pornography-s-influence-on-harmful-sexual-behaviour-among-children.pdf>

¹² Redd Barna, se note 10

¹³ Barneombudet, «Hadde vi fått hjelp tidligere, hadde alt vært annerledes», 2018

¹⁴ Barnevoldsutvalget, NOU 2017: 12. Svikt og svik - Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt

får et særlig ansvar for oppfølging av personer utsatt for vold eller overgrep, og at helsesektoren skal ha ansvaret for samordning av tjenestene overfor den som er utsatt.

DEL III - Særlig om enkelte av utvalgets anbefalinger

- En tydelig og forsterket myndighetsstruktur

Barneombudet støtter dette. Vår erfaring med regjeringens kjernegruppestruktur – Kjernegruppe for arbeid med utsatte barn og unge – er at samarbeidet på tvers av departementene sikrer felles oppdrag og prosjekter på tvers av direktorater og at arbeidet vil få betydning for samarbeidet mellom ulike sektorer.

- Støttekoordinator for utsatte

Barneombudet støtter dette. I våre samtaler med voldsutsatte barn og deres familier har dette vært et gjentakende tema. Stine Sofies Senteret har tilsvarende erfaringer med familiene som har vært der. Behov for en koordinator opp mot offentlige tjenester er for øvrig noe vi erfarer at mange har et behov for, uavhengig av grunnen til at de er i kontakt med hjelpeapparatet.

- Et likeverdig helsetilbud for utsatte barn

Barneombudet støtter dette. Tilbudet bør være like godt for barn som for voksne. Dette gjelder både akuttfunksjon og undersøkelse på barnehus.

- Avhør av fornærmede mellom 16 og 18 år på barnehus

Barneombudet støtter dette. Ungdom som er utsatt for overgrep er sårbare, og alder er ikke nødvendigvis avgjørende for hvilke behov barnet har. Det er forståelig at barnehusene må ha en øvre aldersgrense. Barneombudet mener denne bør utvides til 18 år.

- Et større løft for fornærmede

Barneombudet støtter dette. Det er en stor belastning å anmelde et seksuelt overgrep. Byrden som pålegges fornærmede bør avhjelpes i så stor grad som mulig.

Barneombudet bidrar gjerne med kunnskap i departementets arbeid med oppfølgingen av Voldtekstutvalgets anbefalinger.

Med vennlig hilsen

Ivar Stokkerei
fagsjef

Elin Saga Kjørholt
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo